

Utviklingen i husholdsinntekt etter kjønn, livsfase og generasjon

Kari Skrede

Inntektsforskjellene etter livsfase og kjønn er mindre på husholdsnivå enn på individnivå. Mens individuelle inntekter ble presentert i forrige nummer av Økonomiske analyser, ser vi her på husholdsinntekter. Mellom 30 og 55 år lever en høy andel kvinner og menn i parhushold. I denne livsløpsfasen er det ikke betydelige forskjeller mellom kjønnene med hensyn til gjennomsnittlig husholdsinntekt. Kvinnenes andel av husholdsinntekten er økende for yngre fødselskohorter, men det er fortsatt langt igjen til like andeler for menn og kvinner. Senere i livsløpet øker kjønnsforskjellene fordi det er en høy og økende andel eldre kvinner som bor alene.

Innledning

Hva betyr endringene i husholdsstruktur for utviklingen av gjennomsnittlig husholdsinntekt etter livsfase? Hvilken betydning har inntektsforskjellene mellom kvinner og menn for fordelingen av husholdsinntektene? Dette er to sentrale spørsmål i denne artikkelen, der vi analyserer utviklingen i gjennomsnittlig husholdsinntekt og endringer i husholdsstruktur for kvinner og menn i tiårige fødselskohorter (generasjoner) i perioden 1982-2007, med utgangspunkt i aggregerte data fra Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk og Folke- og boligtellingsen 2001. Artikkelen er en oppfølging av analysen av utviklingen i individuelle inntekter etter kjønn, livsfase og fødselskohort som vi presenterte i foregående nummer av *Økonomiske analyser* (Skrede 2010). Begge artiklene viderefører et opplegg for analyse av generasjonsforskjeller i inntekt og levekår som opprinnelig ble utviklet for Levekårsutredningen 1993 (NOU 1993:17, Skrede 1994).

Inntektsutviklingen for de enkelte fødselskohortene etter kjønn og livsfase har vært oppdatert med nytt datamateriale på individnivå flere ganger før den siste oppdateringen med data fra inntektsstatistikken 2004-2007 (jf note 1 i Skrede (2010)). Inntektsutviklingen på husholdsnivå ble sist oppdatert i 1999 med data fra Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994 (Skrede 1999b). Ved oppdateringen nå supplerer vi tidligere oversikter for perioden 1982-1994 basert på utvalgsdata fra Inntekts- og formuesundersøkelsen, med data for hele den bosatte befolkningen født 1921-1980, henholdsvis fra Folke- og boligtellingsen 2001 og inntektsstatistikken 2004-2007.

Metode

Formålet med analysen er å få innsikt i variasjonen av husholdsinntekt og husholdsstruktur etter livsløpsfase for individene i de enkelte fødselskohortene. For å

belyse dette holder vi fast ved individer som referansepersoner. Individene blir representert ved den samlede inntekten for husholdet som hun eller han tilhører. Hushold med flere personer (født i perioden 1921-1980) blir dermed representert i oversiktene tilsvarende mange ganger som det er personer i husholdet. Dette gir et annet bilde av inntektsstrukturen på husholdsnivå enn den ordinære inntektsstatistikken, der husholdene inndeles etter ett kjennetegn for husholdet som helhet – for eksempel hovedinntektstakers alder. Når vi ser på inntektsfordelingen på husholdsnivå med fødselskohortene som referansepersoner, får vi et utfyllende bilde av fordelingen av økonomiske levekår over livsløpet, hvor vi først og fremst kan få fram betydningen av husholdsstrukturen og betydningen av at mange referansepersoner vil tilhøre hushold med flere inntektstakere.

I likhet med analysen av individuelle inntekter (Skrede 2010) benytter vi en enkel grafisk framstilling for å belyse utviklingen av henholdsvis gjennomsnittlig husholdsinntekt og husholdsstruktur med alder i ti-årige fødselskohorter av kvinner og menn. Aldersmessig lar vi midtkullet i ti-årskohortene representere kohortene i den grafiske framstillingen. Den langsiktige utviklingen av gjennomsnittsinntekt og husholdsstruktur kan dermed belyses samtidig fra to ulike innfallsvinkler: Den ene innfallsvinkelen belyser utviklingen for kvinner og menn fra samme generasjon med økende alder (*intra-kohortutviklingen*). Den andre innfallsvinkelen viser endringene fra en eldre til en yngre generasjon på sammenliknbare alderstrinn/livsfaser (*interkohortutviklingen*). Den siste innfallsvinkelen gir i hovedtrekk samme endringsbilde som en tidsserie av tverrsnittsundersøkelser med datamaterialet inndelt i ti-års aldergrupper og gjennomført med ti års mellomrom.

Kohorttilnærmingen gir imidlertid anledning til hyppigere målinger på generasjonsnivå. Dette gir mulighet for en tettere oppfølging av utviklingen etter alder og livsfase både for eldre og yngre generasjoner. Det gir også anledning til en oppsummering av status av

Kari Skrede er forsker ved Seksjon for demografi og levekårsforskning (kse@ssb.no)

endringsprosessene slik den framtrer gjennom forskjellene etter kjønn innen en yngre generasjon sammenliknet med en eldre generasjon i tilsvarende aldersfase.

Datagrunnlag

Datagrunnlaget for Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk er hentet dels fra skattelikningen og dels fra andre kilder for overføringer som ikke inngår i skattesystemet. Samlet inntekt er et brutto inntektsmål som omfatter alle inntekter og overføringer som inngår i inntektsregnskapet. Forenklet kan vi oppsummere disse til følgende grupper av inntektstyper: Yrkesinntekt (lønnsinntekt og netto næringsinntekt), kapitalinntekter, skattepliktige overføringer (bl.a. pensjoner fra folketrygden og tjenstepensjoner, samt dagpenger under arbeidsledighet) og ikke-skattepliktige overføringer (bl.a. barnetrygd og kontantstøtte). Hovedtyngden av overføringene går fra offentlig sektor til private mottakere, men enkelte overføringer mellom private inngår også i inntektsregnskapet.¹ Samlet inntekt for et hushold er summen av de individuelle inntektene for personene som inngår i et felles hushold. Husholdsinntekten er en indikator på husholdets økonomiske levekår og potensialet for forbruk.² Husholdfelleskap innebærer ikke nødvendigvis at medlemmene av husholdet disponerer sine inntekter i fellesskap, men uten nærmere opplysninger om disponeringen av inntektene, er det vanlig å legge fellesinntekten til grunn som et mål for husholdet som helhet.

I artikkelen som oppdaterte inntektsutviklingen på individnivå (Skrede 2010) pekte vi på en del begrensninger ved samlet inntekt som mål for individets økonomiske levekår. En del av disse begrensningene gjelder også for fordelingen på husholdsnivå. I levekårssammenheng måler samlet inntekt en avgrenset del av de økonomiske levekårene for personene i husholdet. De økonomiske levekårene påvirkes også av andre forhold som for eksempel konsum av offentlige tjenester. Vi ser også bort fra betydningen av husholdenes formue og gjeld, som begge er viktige komponenter for de økono-

miske levekårene i husholdene³. En annen begrensning som også har betydning for sammenliknbarheten over tid, er regelverket for fastsettelsen av skattepliktig bruttoinntekt og endringer over tid i dette regelverket. Et eksempel her er den tidligere inntektsbeskatningen av fordelen ved å bo i selveiet bolig som nå er fjernet. Det er vel kjent at det var betydelig variasjon i takstgrunnlaget for boligen, og at verdifastsettelsen i mange tilfeller var basert på lave takster. En annen begrensning gjelder sammenliknbarheten av inntekt fra arbeid for henholdsvis lønnsstakere og selvstendig næringsdrivende. For næringsdrivende er det netto næringsinntekt etter fradrag av utgifter knyttet til den inntektsgivende virksomheten som inngår i inntektsregnskapet, mens det for lønnsstakere er bruttoinntekten før minstefradrag og andre fradrag knyttet til den inntektsgivende virksomheten.

Opplysningene om husholdssammensetning for 2001 er hentet fra den skjemabaserte delen av Folke- og boligtellingsen 2001. Husholdsupplysningene fra Folke- og boligtellingsen har utgjort grunnstammen for videreutvikling av den registerbaserte husholdsinndelingen som benyttes i Inntektsstatistikken.

Mindre inntektsforskjeller på husholdsnivå enn på individnivå

Tidligere oppdateringer viste at inntektsforskjellene etter kjønn og livsfase på individnivå i betydelig grad jevnes ut på husholdsnivå. Dette er en effekt av at mange personer med lave inntekter tilhører hushold hvor flere har inntekt. Mange unge med lav inntekt bor fortsatt i foreldrehusholdet eller sammen med andre som har inntekt. Gifte og samboende kvinner med lav inntekt deler hushold med menn som gjennomgående har høyere inntekt. I livsløpfasene hvor husholdsstrukturen var omtrent den samme for jevnaldrende kvinner og menn, var det ikke forskjeller av betydning etter kjønn i den gjennomsnittlige husholdsinntekten. Husholdsinntektene varierte etter livsfase, men mindre markert enn de individuelle inntektene. I likhet med individinntektene var det husholdene med middelaldrende referanseperson som hadde den høyeste husholdsinntekten. I 1994 var det 1941-50-kohorten som hadde den høyeste gjennomsnittsinntekten.

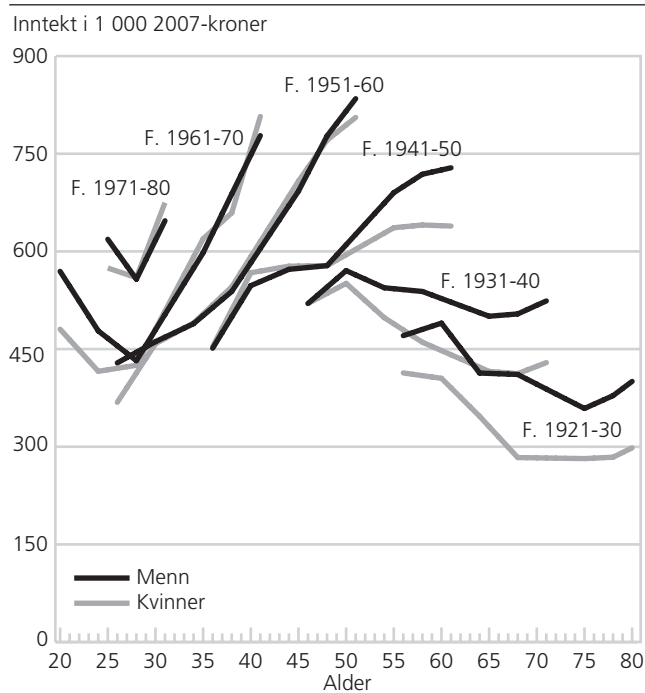
I livsfasene før 30 år og etter 55 år var det større forskjeller i husholdsinntektene mellom menn og kvinner. I begge disse livsløpsfasene var innslaget av aleneboende større, og kvinners lavere inntekt var mer utslagsgivende for den gjennomsnittlige husholdsinntekten. Mest markert var utviklingen i husholdsinntekten for fødselskohortene som hadde passert 55 års alder. Etter 55 års alder falt den gjennomsnittlige husholdsinntekten mye

¹ jf. Inntektsregnskap for busette personer i nominelle kroner 1993-2007, tilgjengelig som tabell 1 på <http://www.ssb.no/emner/05/01/ifhus/tab-2009-03-05-01.html> for nærmere oversikt og definisjoner av komponentene i inntektsregnskapet. Det har vært en del endringer i inntektsregnskapet i denne perioden. Når det gjelder overføringer mellom private, er det en viktig endring f.o.m. 2002, da det var en endring i skattleggingen av underholdsbidrag for barn. Fram til 2002 var betalt barnebidrag fradragberettiget for bidragsyter og inngikk i den skattbare inntekten for bidragsmottakeren. F.o.m. 2002 holdes bidraget utenfor skattesystemet, både for bidragsyter og for bidragsmottaker.

² I den ordinære inntektsstatistikken for husholdninger er det vanlig å korrigere husholdsinntekten for husholdets størrelse og sammensetning (voksne og barn), gjennom å beregne antall forbruksenheter i husholdet. Inntektstallene presenteres pr. forbruksenhet (jf www.ssb.no/inntekt). I presentasjonen her har vi basert oss på aggregerte tall hvor vi ikke har opplysninger om den underliggende fordelingen på antall personer i husholdene. Antall personer vil være gitt for husholdstypene aleneboende og par uten barn, men varierer for øvrige husholdstyper.

³ Det er vel kjent at husholdenes formue og gjeld varierer med livsløpsfase. Eldre hushold har i større grad finansformue, og yngre hushold har i større grad gjeld. Isolert sett viser dette at livsløpet er en arena for akkumulering av økonomiske ressurser, men dette er bare en del av bildet. Gjelden i de yngre husholdene har som oftest en bakgrunn i selveiet bolig eller annen realkapital. Verdien av realkapital er også en del av totalbildet, men verdiansettelsen ved skattelikningen er betydelig lavere enn antatt realverdi.

Figur 1. Gjennomsnittlig samlet husholdsinntekt etter referansepersonenes fødselskohort, kjønn og alder. 1982, 1986, 1990, 1994, 2001, 2004, 2005, 2006 og 2007

Kilde: 1982-1994 Inntekts- og formuesundersøkelsene
2001 Folke- og boligtellingsen
2005-2007 Inntektsstatistikken

mer med alder for hushold med kvinnelig referanseperson enn for hushold med mannlig referanseperson. Den viktigste årsaken var at andelen aleneboende var mye høyere for kvinner enn for menn i disse aldersfasene. Nesten sju av ti kvinner i 1911-20-kohorten og mer enn fire av ti i 1921-30-kohorten var aleneboende i 1994, mens dette bare gjaldt henholdsvis vel tre av ti og knapt to av ti blant de jevnaldrende mennene. Disse forskjellene er utslag av aldersforskjeller mellom menn og kvinner i parforhold og av ulikheter i gjennomsnittlig levealder etter kjønn. Menn i aldersfasene etter 55 år bor i større grad enn kvinner sammen med yngre ektefeller, mens kvinnene i større grad er blitt enker etter eldre ektefeller (Skrede 1999b). De aleneboende har bare sin egen inntekt å støtte seg til, og da sakker også kvinnenes husholdsinntekt merkbart etter.

Figur 1 viser at oppdateringen med inntektstall for perioden 2001-2007 stort sett føyer seg inn i de strukturelle hovedtrekkene fra situasjonen i 1994. Det er små forskjeller etter kjønn i gjennomsnittlig husholdsinntekt i livsløpsfasene mellom 30 og 55 år, mens husholdsinntekten for kvinner synker mer med alder enn husholdsinntekten for menn i aldersfasene etter 55 år, i likhet med hva vi fant ved 1994-oppdateringen. Husholdsinntekten for kvinner er også lavere enn for menn i livsløpsfasene før 30 års alder, men her er forskjellene små i den yngste fødselskohorten (1971-80) som nå kan inkluderes i oversikten. I 2007 var det 1951-60-kohorten som hadde den høyeste gjennomsnittlige husholdsinntekten. For øvrig viser figuren at i likhet med de individuelle inntektene øker den gjennomsnittlige husholdsinntekten markert fra en eldre fødselskohort

til en yngre når vi sammenlikner ti-års-kohortene i overlappende livsløpsfaser.

Menn mest aleneboende i yngre år – kvinner mest i eldre år

Livsløpsutviklingen av gjennomsnittlig husholdsinntekt er forankret i husholdstrukturen. Stabiliteten i livsløpsutviklingen av gjennomsnittlig husholdsinntekt kan isolert sett tyde på stor grad av stabilitet i husholdstrukturen fra eldre til yngre kohorter. Vi vet imidlertid at husholdstrukturen har endret seg siden det tidlige 1990-tallet. Det har vært en økning både i aleneboende og i andelen hushold bestående av mor eller far med barn. Det er derfor mer sannsynlig at stabiliteten i livsløpsfordelingen av husholdsinntekten opprettholdes ved at inntektsutviklingen for ulike husholdstyper stort sett følger samme mønster over livsløpsfasene. Vi skal først se nærmere på utviklingen i husholdstrukturen og benytter følgende inndeling i husholdstyper:

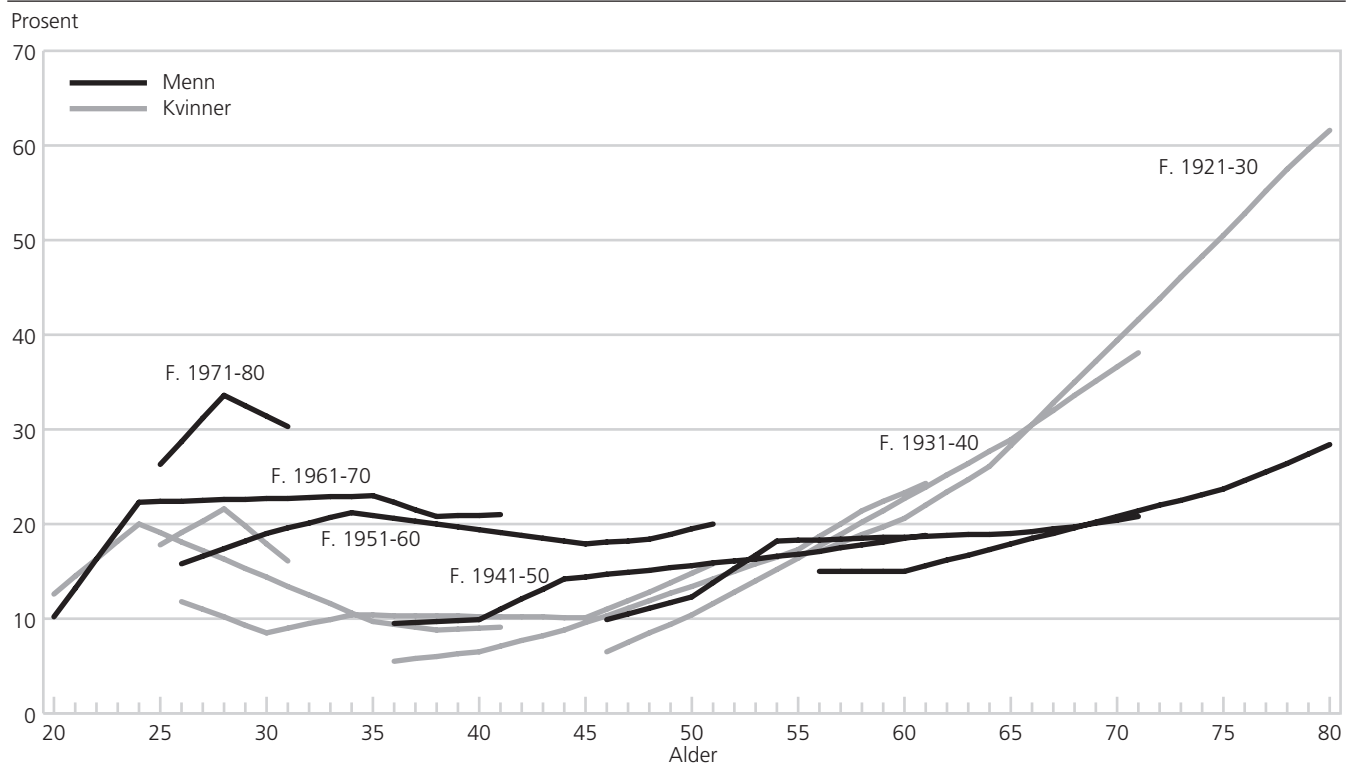
- Aleneboende
- Par uten barn
- Par med barn
- Enslig (mor/far) med barn.

Barn er her definert som *barn uansett alder*, det vil si at en person som i voksen alder bor sammen med én eller begge av sine foreldre, tilhører enten et hushold bestående av mor eller far med barn eller et par med barn. I tillegg til disse fire definerte husholdstypene inneholder grunnlagsmaterialet også en restkategori "Andre husholdstyper", som blant annet omfatter ulike typer flerfamiliehushold. Andelen av fødselskohortene som bor i andre husholdstyper har holdt seg relativt stabil over tid, både innen de enkelte livsløpsfasene og fra en eldre til en yngre kohort. Vi har derfor holdt denne kategorien utenfor de grafiske sammenlikningene av utviklingen i husholdstrukturen.

Figur 2 viser at menn i større grad enn kvinner er aleneboende tidlig i livsløpet. Det har også vært en markert økning i andelen unge aleneboende menn i yngre kohorter sammenliknet med eldre kohorter. Andelen unge aleneboende kvinner har også økt, men mindre markert enn for mennenes vedkommende. I aldersfasene etter 60 år er det også ved denne oppdateringen et høyt innslag av aleneboende kvinner.

Det er verdt å merke seg at utviklingen i andelen aleneboende kvinner etter 60 år ikke er vesentlig lavere i 1931-40 kohorten- enn den var i 1921-30-kohorten på tilsvarende alderstrinn. Det er flere faktorer som skulle gitt grunn til å vente en høyere andel kvinner i parforhold etter 60-års alder i 1931-40-kohorten. For det første omfatter kvinnene i 1931-40-kohorten kvinnekullene hvor en meget høy andel hadde giftet seg innen de var 40 år (Skrede 1999a). Dernest har skilsmissetilbøyeligheten vært relativt moderat i ekteskapskohortene fra 1950- og 1960-tallet, i hvertfall så langt denne ble fulgt fram til midten av 1990-tallet (Mamelund, Brunborg og Noack 1997). Endelig er det grunn til å vente at de

Figur 2. Andel aleneboende etter referansepersonenes fødselskohort, kjønn og alder. 1982, 1986, 1990, 2001, 2004, 2005, 2006 og 2007

Kilde: 1982-1990 Inntekts- og formuesundersøkelsene
 2001 Folke- og boligtellingsen
 2004-2007 Inntektsstatistikken

senere års økning i den forventete levealderen for menn ville bidra til at færre kvinner opplever å bli enker som unge eldre. Så langt ser det imidlertid ut til at det vil kunne bli en like vanlig kvinneskjebne å bli alene i eldre år i 1931-40-kohorten som det var i 1921-30-kohorten. Aleneboenheten for eldre innebærer ikke bare økonomisk utsatthet, men også større sårbarhet med tanke på å få hjelp og omsorg når det blir behov for dette. Eldre ektepar kan gjensidig hjelpe hverandre, men i tillegg er det slik at om en av ektefellene blir hjelpetregende, er det ofte den andre ektefellen som får mobilisert det offentlige hjelpeapparatet (Lingsom 1991).

Kvinner etablerer seg tidligere i parforhold, men barnefødslene utsettes

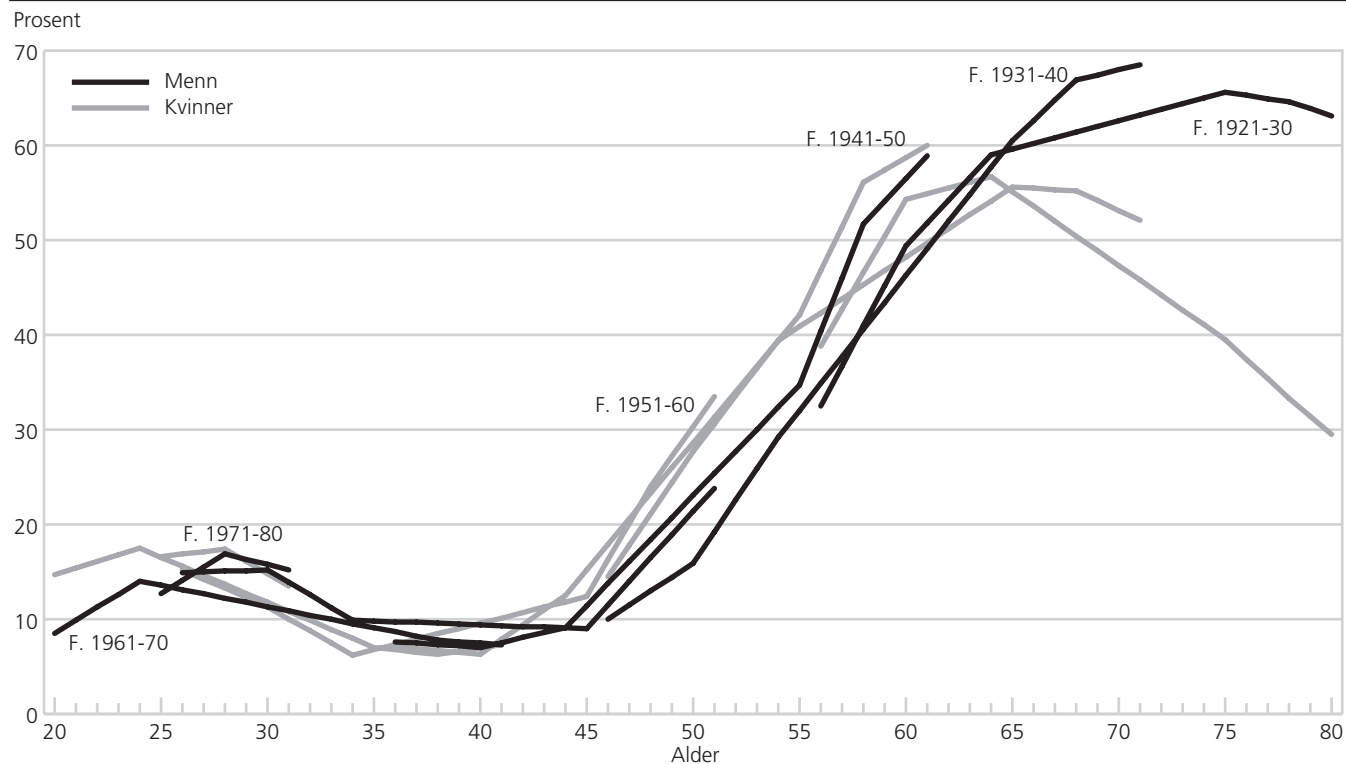
Kvinner er litt tidligere ute enn jevnaldrende menn med å etablere seg i parhushold. I kohortene 1951-60 og 1941-50 er det også en høyere andel kvinner enn menn som bor i parhushold uten barn i aldersfasene mellom 45 og 60 år. Det er nærliggende å anta at det siste er utslag av at kvinner gjennomgående er yngre når de etablerer seg i parhushold, og at de dermed ender opp uten hjemmeboende barn på et tidligere tidspunkt enn de jevnaldrende mennene. For de to eldste kvinnekohortene 1931-40 og 1921-30 faller andelen i parhushold markert fra 60-årsalder, mens mennene i disse kohortene har en høy og stigende andel i parhushold til langt etter at 70 års alder er passert. Dette er speilbildet av utviklingen i andelen aleneboende blant de eldre kvinnene som vi så i figur 2.

Figur 4 viser at om lag halvparten av 1961-70-kohorten bodde parhushold med barn ved 20-årsalder. Det samme gjaldt kvinner og menn i 1971-80-kohorten når vi observerer dem første gang ved 25-års alder. Det er relativt få både av kvinner og menn som blir foreldre når de selv er tidlig i tjuårene⁴. Derfor regner vi med at andelen i parhushold med barn i stor utstrekning gjelder unge som fortsatt bor hjemme hos foreldrene. De høye andelenene som fortsatt deler hushold med foreldrene bidrar til å holde den gjennomsnittlige husholdsinntekten oppe på et relativt høyt nivå, på tross av at det også er en betydelig andel aleneboende i denne aldersfasen, slik vi så i figur 2. Figur 4 viser for øvrig at kvinnene gjennomgående er tidligere ute enn de jevnaldrende mennene når det gjelder etablering med barn i parhusholdene. Kvinnene i kohorten 1951-60 var tidligere ute enn den ti år yngre 1961-70-kohorten. Dette er i tråd med utviklingen i kvinnes alder ved første barns fødsel, hvor det har foregått en markert utsettelse fra kohortene født på 1950-tallet til kohortene født på 1970-tallet og senere. På tjuen år økte medianalderen ved første barns fødsel fra 22,8 år i 1950-kohorten til 26,7 år i 1970-kohorten. Parallelt med det dette skjedde det en jevn utvikling mot høyere gjennomsnittsalder ved første fødsel (Lappegård 1998).

Figuren viser for øvrig at det er en relativt høy andel par som fortsatt har barn boende hjemme etter at de selv er

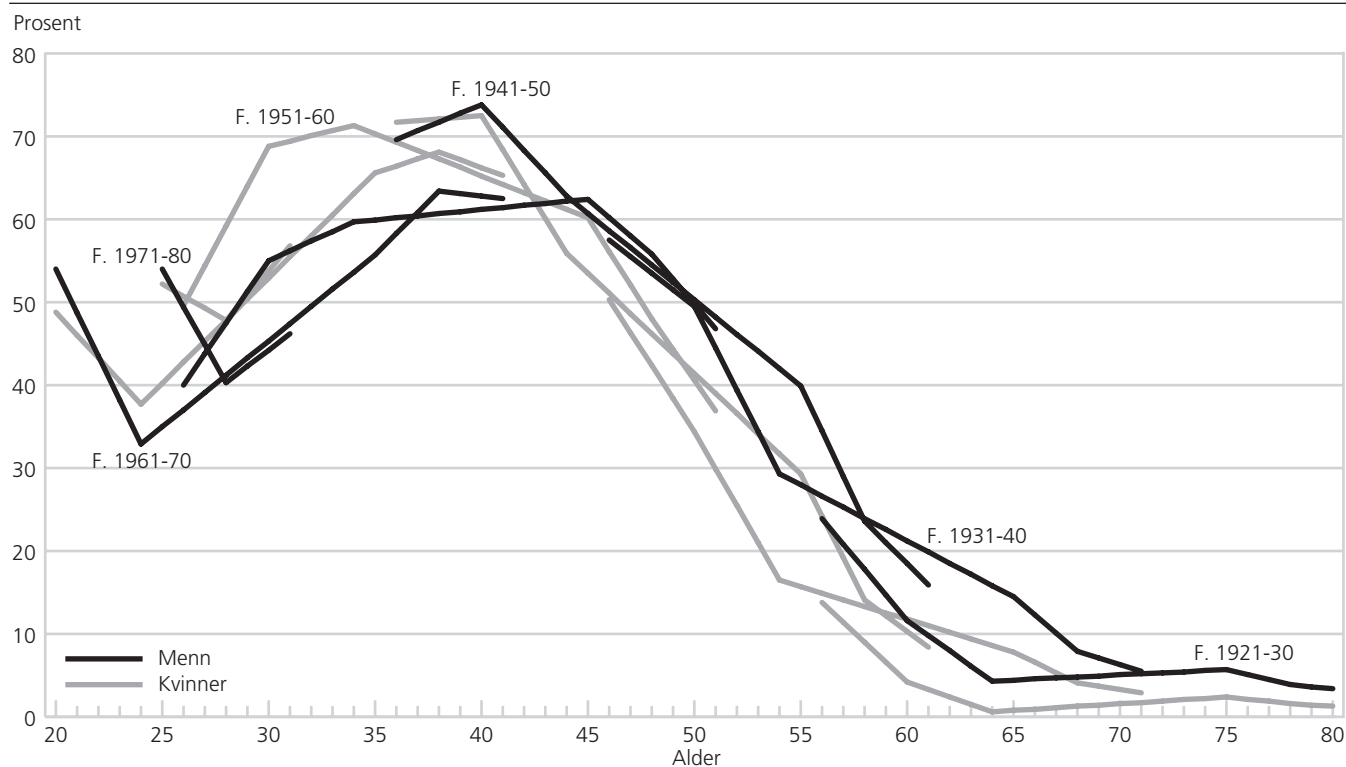
⁴ Jf utviklingen i fødselsratene etter kvinnes alder, tabell 3 i www.ssb.no/Befolkning/Fødte

Figur 3. Andel i husholdstype par uten barn etter fødselskohort, kjønn og alder. 1982, 1986, 1990, 2001, 2004, 2005, 2006 og 2007

Kilde: 1982-1990 Inntekts- og formuesundersøkelsene
 2001 Folke- og boligtellingsen
 2004-2007 Inntektsstatistikken

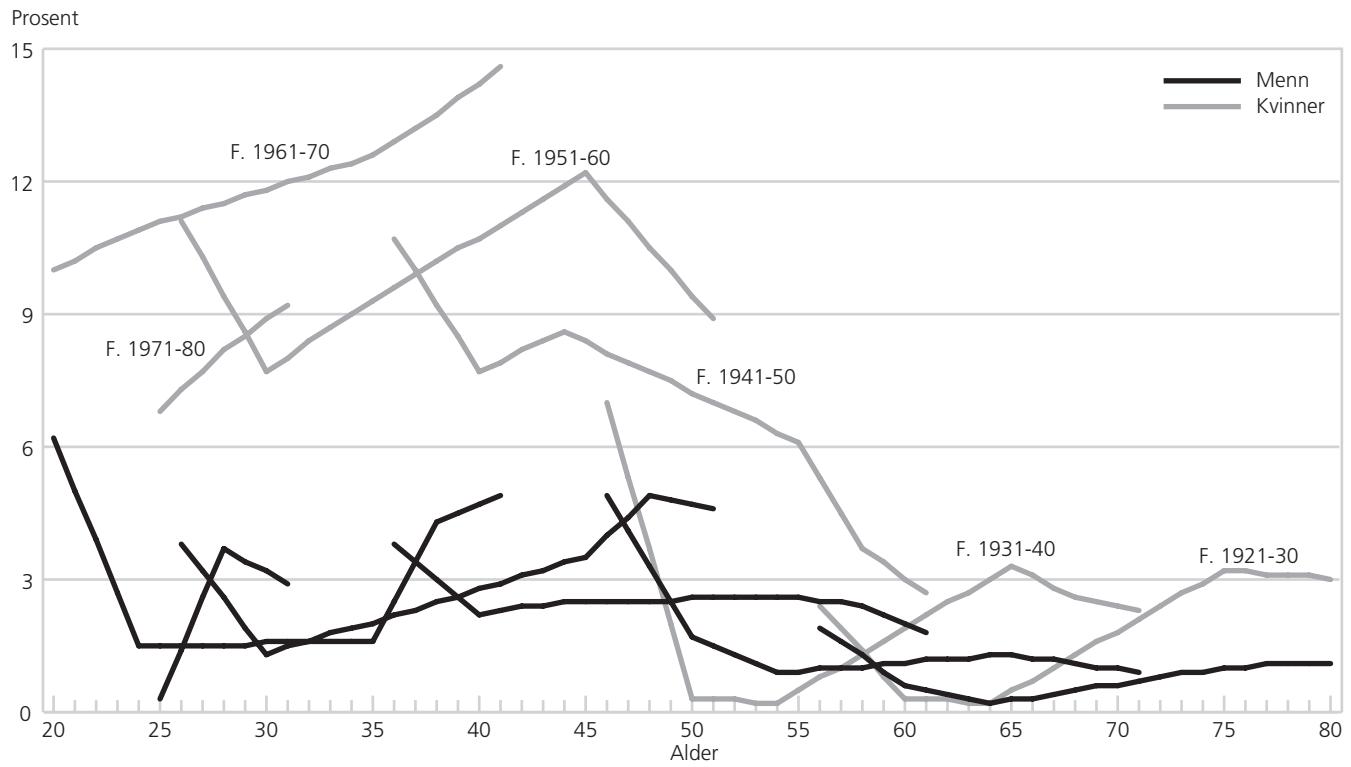
Figur 4. Andel i husholdstype par med barn etter referansepersonenes fødselskohort, kjønn og alder. 1982, 1986, 1990, 2001, 2004, 2005, 2006 og 2007

Kilde: 1982-1990 Inntekts- og formuesundersøkelsene
 2001 Folke- og boligtellingsen
 2004-2007 Inntektsstatistikken

Figur 5. Andel i husholdstype enslige foreldre etter referansepersonenes fødselskohort, kjønn og alder. 1982, 1986, 1990, 2001, 2004, 2005, 2006 og 2007

Kilde: 1982-1990 Inntekts- og formuesundersøkelsene
 2001 Folke- og boligtellingsen
 2004-2007 Inntektsstatistikken

i aldersfasene etter 60 år. Andelen er høyere for mannlige referansepersoner enn for kvinnelige. Det siste er etter alt å dømme en effekt av at menn gjennomgående har yngre ektefeller og samboere. Selv etter at foreldrene har passert 70 års alder, er det fortsatt en del barn som deler hushold med sine foreldre.

Andelen enslige foreldre øker

Husholdstypen enslig forelder er som ventet vanligere blant kvinner enn blant menn. I fødselskohorten 1961-70 er det henholdsvis seks prosent av mennene og ti prosent av kvinnene som var i enslig forelder-hushold ved 20-års alder. Vi har ikke her mulighet for å skille mellom de som selv er blitt enslig forelder og de som bodde med enslig forelder i denne aldersfasen. Det er imidlertid grunn til å anta at en god del av de yngste referansepersonene i enslig forelder-hushold fortsatt bor med en av egne foreldre, i hvert fall må dette gjelde for mennene i 1961-70-kohorten hvor andelen i enslig forelder hushold synker markert etter 20-års alder. Kvinnene i 1961-70-kohorten har jevnt stigende andeler i enslig forelderhushold etter 20 års alder. Nivået er også høyere enn både for den ti år eldre 1951-60 kohorten og den ti år yngre 1971-80 kohorten på sammenliknbare alderstrinn. I 2007 - tilsvarende 41 års alder for "midtkullet" født i 1966 - var over 14 prosent av kvinnene i 1961-70-kohorten enslige foreldre. Grunnen til at den yngste kohorten har en lavere andel enslige foreldre enn 1961-70 kohorten på sammenliknbart al-

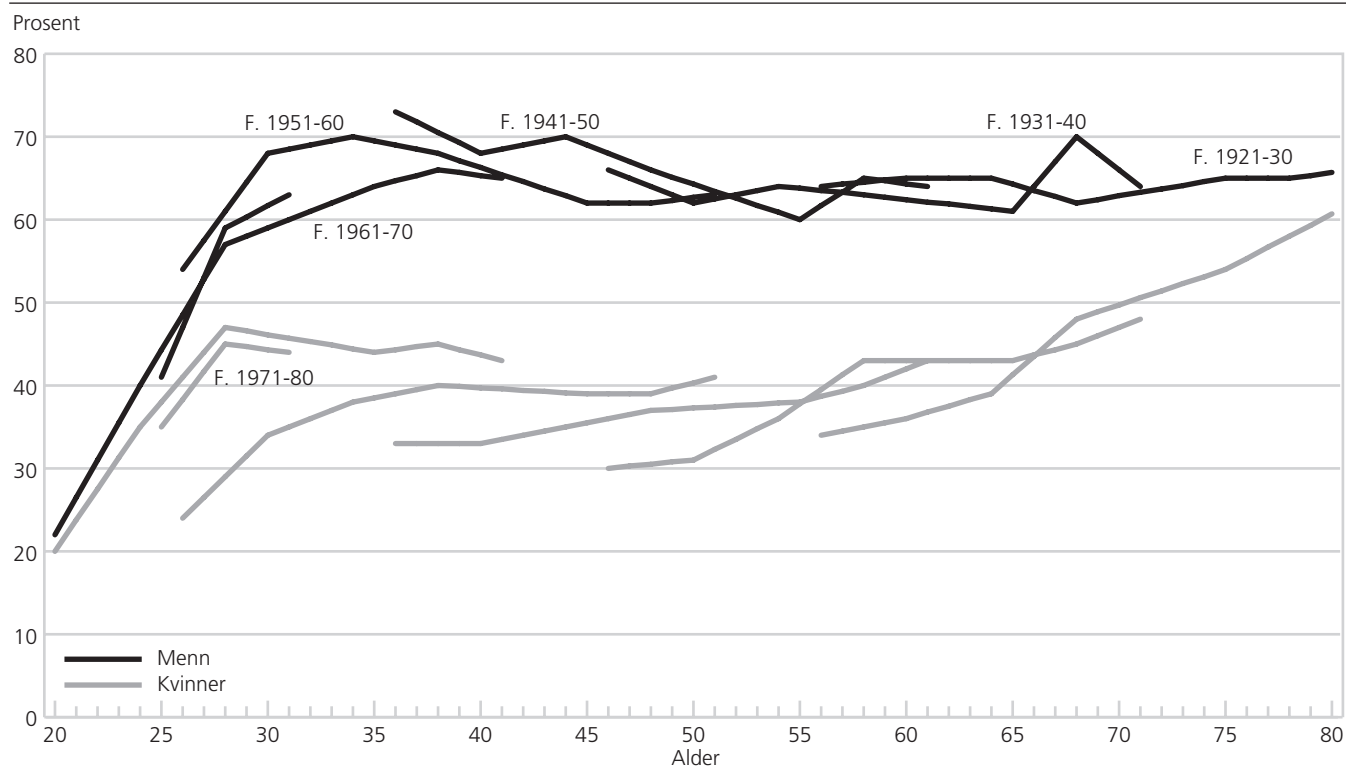
derstrinn, er etter alt å dømme en effekt av utsettelsen av barnefødslene som vi har pekt på ovenfor.

For de eldre kvinnekohortene født 1951-60 og 1941-50 er det en markert nedgang i andelen som er enslig forelder etter at 45 års alder passert, tilsvarende nedgangen som vi så andelene i husholdstypen par med barn. For mannskohortene er endringene med alder annerledes enn for kvinner i de yngre kohortene. Det er en økning i andelen menn som er enslig forelder mot slutten av observasjonsperioden, både i 1951-60-kohorten, i 1961-70-kohorten og i 1971-80-kohorten. Figuren viser for øvrig at det i likhet med parhusholdene er en del enslige foreldre som fortsatt deler hushold med sine barn etter at 70 års alder er passert.

Kvinnenes andel av husholdsinntekten øker

Figur 6a viser hvor stor andel referansepersonenes egen inntekt utgjør av husholdets samlede inntekt. Det er betydelige forskjeller etter kjønn. Med få unntak ligger mennenes andel av husholdsinntekten godt over kvinnenes andel i alle faser av livsløpet. Unntakene gjelder den tidlige fasen av livsløpet til referansepersonene i 1961-70-kohorten og referansepersonene i 1921-30-kohorten i aldersfasen etter 70 års alder. De lave andelene både for kvinner og menn i 1961-70-kohorten i aldrene 20 -25 år bekrefter at en betydelig andel av kohorten fortsatt bor sammen med foreldre i denne livsløpsfasen.

Figur 6a. Referansepersonenes andel av gjennomsnittlig husholdsinntekt etter fødselskohort, alder og kjønn. 1982, 1986, 1990, 1994, 2001, 2004, 2005, 2006 og 2007

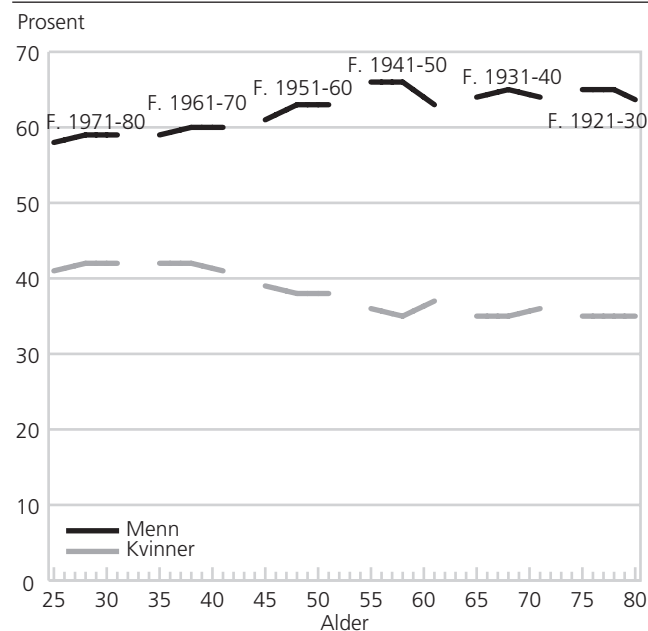
Kilde: 1982-1994 Inntekts- og formuesundersøkelsene
2001 Folke- og boligtellingsen
2004-2007 Inntektsstatistikken

Selv om de mannlige referansepersonene fortsatt sitter i førersetet når det gjelder andel av husholdsinntekten, viser figuren imidlertid også at de kvinnelige referansepersonenes andel av husholdsinntekten øker med alder innen både eldre og yngre kohorter. Når vi sammenlikner en yngre kohort med en eldre i samme aldersfase, er det jevnt over kvinnene i den yngste kohorten som har den høyeste inntektsandelen. For de eldre kvinnekohortene er det en markert økning i referansepersonenes andel av husholdsinntekten etter 60 års alder. Dette er en konsekvens av den økende andelen aleneboende kvinner i disse aldersfasene.

Figur 6a omfatter alle husholdstyper og påvirkes av endringene i den underliggende husholdsstrukturen. Vi får et utfyllende bilde av endringsprosessene etter kjønn når vi ser på utviklingen for de to husholdstypene hvor både kvinner og menn inngår i husholdet, det vil si par uten barn og par med barn. Vi har ikke disagrerte inntektsdata etter husholdstype og kohort før 2001, slik at oversikten over utviklingen her begrenses til perioden 2001-2007.

Figur 6b viser referansepersonenes andel av husholdsinntekten for kvinner og menn i parhushold uten barn. Her bør en ha i minnet at kvinner og menn i et parhushold kan tilhøre ulike fødselskohorter, slik at summen av kvinnenes og mennenes andeler for en kohort ikke skal bli nøyaktig 100 prosent. Figur 6b viser imidlertid

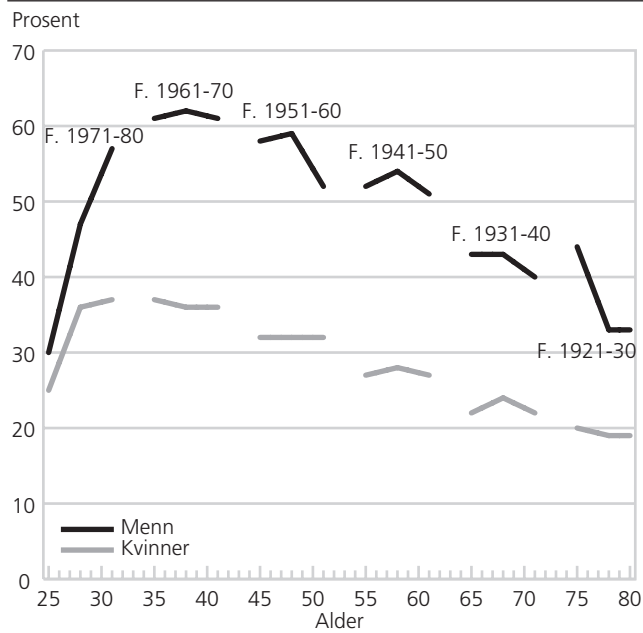
Figur 6b. Referansepersonenes andel av gjennomsnittlig husholdsinntekt for par uten barn etter fødselskohort, alder og kjønn. 2001, 2004 og 2007

Kilde: 2001 Folke- og boligtellingsen
2004 og 2007 Inntektsstatistikken

at summen av kvinneandeler og mannsandeler ligger relativt nær 100 prosent, slik at det synes rimelig å ta utviklingen som en indikator på fordelingen internt i parhusholdet for ulike generasjoner av par uten barn.

Figur 6c. Referansepersonenes andel av gjennomsnittlig husholdsinntekt for par med barn etter fødselskohort, alder og kjønn. 2001, 2004 og 2007

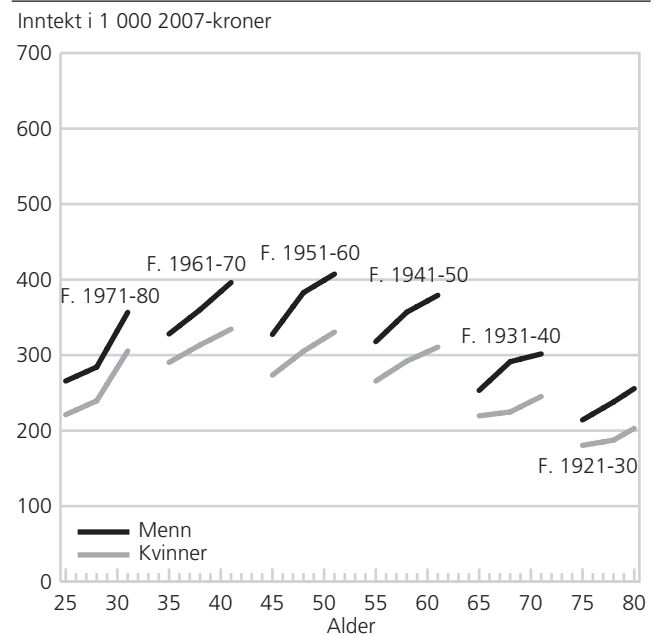

Kilde: 2001 Folke- og boligtellingsen
2004 og 2007 Inntektsstatistikken

Det går fram at kvinnenes andel av husholdsinntekten er høyere og mennenes andel lavere i de to yngste kohortene enn i de eldre kohortene. Med kvinneandeler i overkant av 40 prosent og mandsandeler i underkant av 60 prosent er det likevel et godt stykke igjen til like andeler for kvinner og menn. Ved starten av perioden var andelene i 1951-60 kohorten nesten på nivå med de yngre kohortene både for kvinneandelen og for mandsandelen, men utviklingen i løpet av perioden gikk i retning av større forskjeller innen denne kohorten. I de eldre kohortene har kvinne- og mandsandeler holdt seg relativt stabile i perioden, med andeler henholdsvis rundt 35 prosent for kvinnenes vedkommende og 65 prosent for mennenes vedkommende.

Figur 6c bekrefter at barnas inntekter har betydning for den samlede husholdsinntekten for par med barn, både for husholdsinntekten for unge voksne barn som fortsatt bor i foreldrehusholdet og for husholdsinntekten for eldre par som har voksne barn boende hjemme. Tydeligst ser vi dette i 1971-80 kohorten ved 25-års alder, der mennene bidrar med 30 prosent og kvinnene med 25 prosent av husholdsinntekten. I tillegg til dette viser figurene at referansepersonenes andel av husholdsinntekten faller markert med alder etter at 50-års alder er passert, samtidig som summen av mands- og kvinneandeler ligger godt under 100 prosent, i motsetning til hva vi så for hushold bestående av par uten barn. Dette viser at barns inntekter utgjør en økende andel av husholdsinntekten for par som fortsatt har hjemmeboende barn i denne livsfasen. Samtidig er det grunn til å minne om at det er relativt beskjedne andeler av kohortene som bor i parhushold med barn etter at 60-års alder er passert (jf figur 4). For kohortene som alders-

Figur 7. Gjennomsnittlig samlet inntekt for aleneboende etter fødselskohort, kjønn og alder. 2001, 2004 og 2007

Kilde: 2001 Folke- og boligtellingsen
2004 og 2007 Inntektsstatistikken

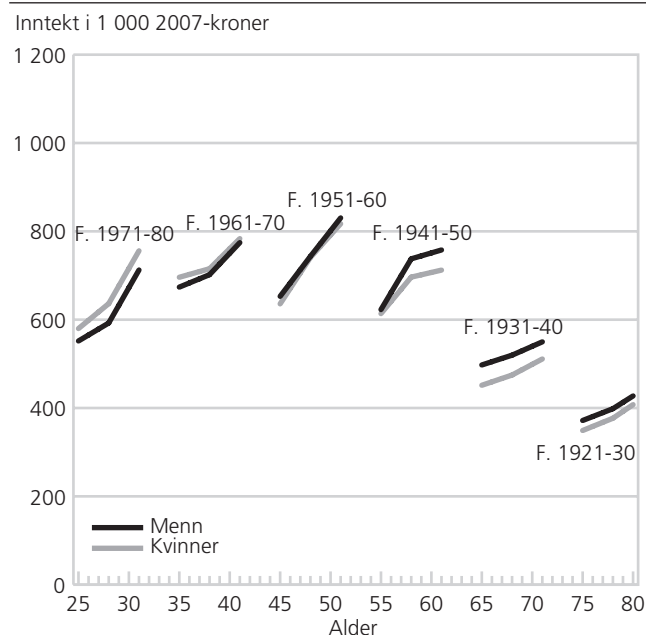
messig befinner seg i livsfasen mellom 30 og 50 år, er det rimelig å regne med at barna i hovedsak er småbarn eller i skolealder, og at barns inntekter dermed har liten betydning for den gjennomsnittlige husholdsinntekten. Vi ser også at kvinnenes andel av husholdsinntekten er lavere for kvinner i parhushold med barn enn tilsvarende andeler for kvinner i parhushold uten barn. Dette er i tråd med hva en kunne vente, gitt at mange kvinner arbeider deltid både i småbarnfasen og etter at de har større barn (Bø m.fl. 2008). Mer overraskende er det at de mannlige referansepersonenes andel av husholdsinntekten ikke er høyere i parhushold med barn enn i parhushold uten barn i disse livsfasene, men sannsynligvis er forklaringen her at det er noen hushold som har store barn med egen inntekt også i disse livsfasene.

Middelaldrende høyest inntekt i alle husholdstyper

I figurene 7, 8, 9 og 10 ser vi nærmere på utviklingen i den gjennomsnittlige husholdsinntekten i perioden 2001-2007 etter referansepersonenes husholdstype og kjønn. Figurene bekrefter at det er liten forskjell på husholdsinntekten etter referansepersonens kjønn når jevnaldrende kvinner og menn inngår i et parhushold, enten det er med eller uten barn i husholdet. Som ventet er den gjennomsnittlige husholdsinntekten for aleneboende og enslige foreldre betydelig lavere enn for parhusholdene, og det er større forskjeller mellom hushold med kvinnelig og mannlige referanseperson i disse husholdstypene. Det har vært en positiv inntektsutvikling i perioden for alle fødselskohorter i alle husholdstyper. Hushold med referanseperson i fødselskohorten 1951-60 har jevnt over den høyeste gjennomsnittsinntekten i 2007 innen alle husholdstypene.

Figur 8. Gjennomsnittlig samlet inntekt for par uten barn etter referansepersonenes fødselskohort, kjønn og alder. 2001, 2004 og 2007

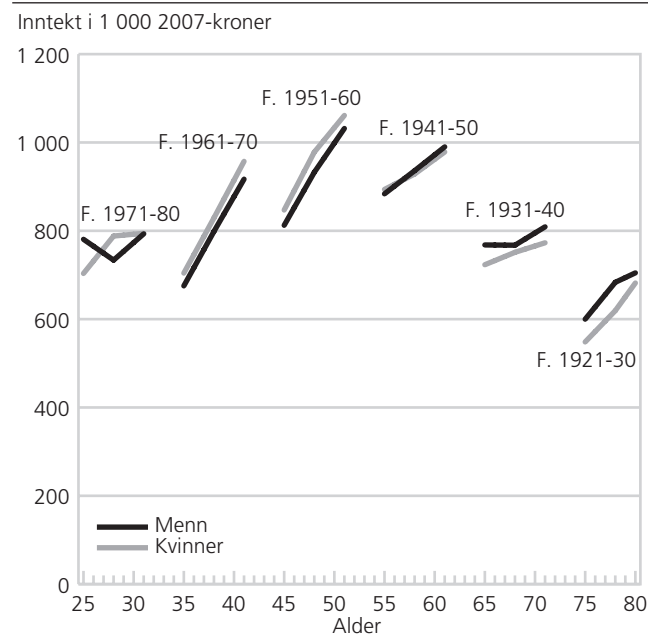
Kilde: 2001 Folke- og bolig tellingen
2004 og 2007 Inntektsstatistikken

Unntakene fra dette er aleneboende kvinner og kvinner som er enslige foreldre. I det første tilfellet har kvinner i fødselskohorten 1961-70 litt høyere gjennomsnittsinntekt enn kvinnene i 1951-60-kohorten. I det andre tilfellet er det kvinnene i 1941-50-kohorten som har den høyeste gjennomsnittlige husholdsinntekten både i 2007 og tidligere i perioden.

Forskjellene i inntektsnivå etter husholdstype illustrerer betydningen for husholdsinntekten av å dele hushold med andre potensielle inntektstakere. Inntektsnivået er mye høyere i flerpersonghusholdene enn for de aleneboende. Gjennomsnittsinntekten for par uten barn er om lag dobbelt så høy som gjennomsnittsinntekten for aleneboende i de aller flere livsløpsfasene. Gjennomsnittsinntekten for par med barn er enda høyere, men som vi har pekt på ovenfor er forklaringen her at hjemmeboende voksne barn bidrar med inntekt. Aleneboende og enslige foreldre er økonomisk mer utsatte og sårbare, og dette gjelder kvinner i større grad enn menn siden kvinnes gjennomsnittsinntekt er lavere. Med tanke på utviklingen i husholdsstrukturen er det spesielt grunn til å peke på eldre, aleneboende kvinner som en fortsatt stor og økonomisk utsatt gruppe med relativt lav gjennomsnittsinntekt.

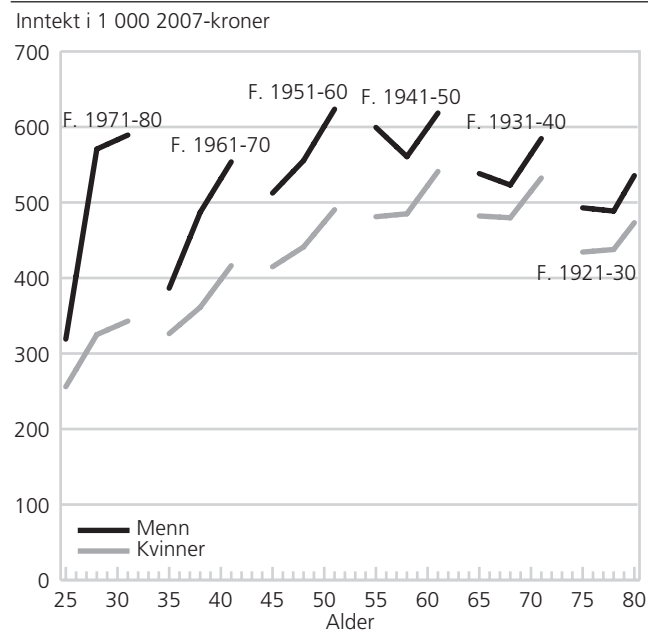
Sett under ett bidrar inntektsutviklingen i de enkelte husholdstypene til å stabilisere livsfaseutviklingen av den gjennomsnittlige husholdsinntekten som vi så i figur 1. Når det er de middelaldrende referansepersonene som har den høyest gjennomsnittlige husholdsinntekten i alle husholdstyper, opprettholdes stabiliteten i livsløpsutviklingen av den gjennomsnittlige husholds-

Figur 9. Gjennomsnittlig samlet husholdsinntekt for par med barn etter referansepersonenes fødselskohort, kjønn og alder. 2001, 2004 og 2007

Kilde: 2001 Folke- og bolig tellingen
2004 og 2007 Inntektsstatistikken

Figur 10. Gjennomsnittlig samlet husholdsinntekt for enslige foreldre etter referansepersonenes fødselskohort, kjønn og alder. 2001, 2004 og 2007

Kilde: 2001 Folke- og bolig tellingen
2004 og 2007 Inntektsstatistikken

inntekten med de middelaldrende fødselskohortene på inntektsstoppen. Vi ser også at veksten i gjennomsnittlig realinntekt fra en eldre til en yngre fødselskohort i sammenliknbare faser av livsløpet også gjelder for de enkelte husholdstyper, i tillegg til fødselskohorten som helhet.

Oppsummering

Inntektsforskjellene etter kjønn og livsfase er mindre på husholdsnivå enn på individnivå, men også husholdsinntekten varierer med livsfase. Det er husholdene med middelaldrende referansepersoner som har de høyeste gjennomsnittsinntektene. Forskjellene etter kjønn jevnes i stor grad ut på husholdsnivå, med unntak av livsløpsfasen etter 55-års alderen. Fra 30 til 55-års alderen, da en stor andel både av kvinner og av menn lever i parhushold, er den gjennomsnittlige husholdsinntekten omtrent den samme for kvinner og menn. Etter 55-års alderen øker kjønnsforskjellene i den gjennomsnittlige husholdsinntekten. Årsaken til dette er en økende andel aleneboende kvinner etter 55-års alderen, samtidig som en høy andel av de jevnaldrende mennene fortsatt bor i parhushold.

I perioden fra 1982 fram til 2007 har det skjedd betydelige endringer i husholdsstrukturen. Det er en vekst i andelen aleneboende tidlig i livsløpet i yngre kohorter, særlig for menn. Det er også en økning i andelen som er enslig forelder. Denne er høyest blant kvinnene, men det er en økning også blant mennene. Vi ser også en tendens til at familieetablering med barn utsettes i de yngre kohortene.

Kvinnenes andel av husholdsinntekten øker i de yngre kohortene, men det er langt igjen til like andeler for kvinner og menn. For hushold bestående av par uten barn lå kvinnenes andel av husholdsinntekten på vel 40 prosent for kohortene født 1961-80 i perioden 2001-2007. Kjønnsforskjellene er større i hushold som består av par med barn.

Inntektsutviklingen innen de ulike husholdstypene følger samme mønster over livsløpsfasene. Det er de middelaldrende som har den høyeste gjennomsnittsinntekten innen hver av husholdstypene. Dette bidrar til å opprettholde stabiliteten i livsfasefordelingen av husholdsinntekten, på tross av de endringene som har skjedd i husholdsstruktur. Det har vært en positiv utvikling av gjennomsnittlig husholdsinntekt i perioden 2001-2007 for alle husholdstyper og fødselskohorter.

Referanser

- Bø, T.P., R.H. Kitterød, T. Køber, S.M. Nerland og T. Skoglund (2008): *Arbeidstiden – mønstre og utviklings- trekk*. Rapporter 2008/12. Statistisk sentralbyrå
- Lappegård, T. (1998): Større ulikheter i barnetall, *Samfunnsspeilet* 12 (5): side 42-48.
- Lingsom, S. (1991): *Hjelp etter behov? Offentlig og privat omsorg for hjemmeboende eldre*, INAS-rapport 91:5, Institutt for sosialforskning, Oslo
- Mamelund, S.-E., H. Brunborg og T. Noack (1997); *Skilsmisser i Norge 1886-1995 for kalenderår og ekteskapskohorter*. Rapporter 97/19, Statistisk sentralbyrå
- NOU 1993:17: *Levekår i Norge: Er graset grønt for alle?* Akademika, Oslo
- Skrede, K. (1994): *Turbulens eller stabilitet? Levekårs- endringer 1980-1990 i et livsløps- og generasjonsperspektiv*, INAS-rapport 94:1, Institutt for sosialforskning
- Skrede, K. (1999a): *Kvinnens levekår, livsløp og helse. Endringer i et generasjonsperspektiv*. Vedlegg 2 til NOU 1999:13: *Kvinnens helse i Norge*
- Skrede, K. (1999b): *Generasjonsforskjeller i levekår i Birkeland E. (red): Forskjeller i levekår. Hefte 2 Levekår og helse*, Notater 99/33, Statistisk sentralbyrå
- Skrede, K. (2010): *Inntektsutviklingen i perioden 1982-2007 etter kjønn, livsfase og generasjon*, *Økonomiske analyser* 28 (5): side 17-26.